Pola widzenia książki – między literą a światłem

Termin realizacji: 13.04–31.12.2026 r.

Projekt „Pola widzenia książki – między literą a światłem” to kontynuacja wieloletniego programu edukacji literackiej realizowanego przez Bibliotekę Śląską, którego ideą jest ukazanie literatury jako przestrzeni dialogu między słowem a innymi dziedzinami sztuki oraz jako narzędzia wspierającego rozwój osobisty i społeczny.

Punktem wyjścia dla tej edycji jest **dziedzictwo paryskiej „Kultury” i związanych z nią twórców**, a także refleksja nad takimi wartościami jak wolność, tożsamość, wspólnota i nadzieja. W 2026 roku Instytut Literacki będzie obchodził 80. rocznicę swojego powstania i z tego powodu Senat RP ustanowił rok 2026 Rokiem Jerzego Giedroycia, redaktora paryskiej „Kultury” – legendarnego miesięcznika (wydawanego w latach 1947–2000) i centrum kulturalnopolitycznego dla polskiej emigracji. Zjawisko literatury emigracyjnej do dziś jest ważnym rozdziałem polskiej literatury i odsyła do wciąż aktualnych pytań o wolność słowa, tożsamość i ideę podtrzymywania twórczej pasji oraz tradycji. W okresie Polski Ludowej to właśnie paryska „Kultura” „świeciła” jasnym światłem – dawała przestrzeń do rozwoju, wyrażania tęsknoty i oporu, a także systematyczne warunki do publikowania twórczości o wysokich walorach intelektualnych i co za tym idzie – siłę dla kultury rozproszonej. Dzięki nazwiskom takim jak Witold Gombrowicz, Czesław Miłosz, Gustaw Herling-Grudziński, Jan Brzękowski, Kazimierz Wierzyński i wielu innych, publikowanych na łamach „Kultury” w różnych okresach, w polskiej literaturze mogły zafunkcjonować ważne i nadal istotne idee wolnościowe. Literackim punktem wyjścia w naszym projekcie będą zatem fragmenty prozy, poezji i esejów autorów paryskiej „Kultury”, a także żyjących autorów i autorek,

kontynuujących te tradycje, przywołujących uniwersalną potrzebę dialogu kultur, poszukiwaniu tożsamości. Rozproszenie, tak charakterystyczne dla problematyki literackiej w czasach emigracyjnych, ukazuje rolę literatury i słowa jako przestrzeni, które mają „oświetlać" nowe perspektywy, „rozświetlać" drogę do korzeni własnej kultury, „dawać światło" nadziei. Dzięki idei „światła" zbudujemy więc, jak co roku, twórcze pomosty względem innych dziedzin sztuki, podkreślając kontynuowany od lat w projekcie kierunek poszukiwań związany z korespondencją literatury i sztuki, w szczególności wizualnej. Tytułowe **„pola widzenia książki"** to każdorazowo próba spojrzenia na literaturę okiem artysty, zwrócenie uwagi na procesy twórcze, nie tylko efekty. To przestrzeń spotkania, dialogu, nadziei, wyostrzania uwagi i oświetlania różnych wątków. Projekt zakłada budowanie relacji między uczestnikami, rozwijanie ich wrażliwości oraz przeciwdziałanie wykluczeniu poprzez sztukę i działania o charakterze arteterapeutycznym. Jest skierowany do różnych grup odbiorców – dzieci, młodzieży, dorosłych i seniorów, w tym również osób z niepełnosprawnościami, dla których zapewniono dodatkowe wsparcie w postaci tłumaczenia na PJM. Program obejmuje cykl wykładów literacko-filozoficznych połączonych z panelami dyskusyjnymi, które tworzą przestrzeń do refleksji i dialogu międzypokoleniowego, a także lekcje tematyczne oparte na analizie literatury i sztuki wizualnej, rozwijające kompetencje interpretacyjne uczestników. Istotnym elementem są warsztaty literacko-artystyczne prowadzone zarówno przez zaproszonych artystów, jak i edukatorów, podczas których uczestnicy tworzą własne artbooki, łącząc różne techniki i środki wyrazu. Uzupełnieniem działań są warsztaty wyjazdowe realizowane we współpracy z partnerami w innych miastach oraz wystawy prac artystów i uczestników, stanowiące zarówno kontekst dla działań edukacyjnych, jak i formę ich upowszechniania. Całość projektu opiera się na współpracy z licznymi instytucjami kultury, szkołami i organizacjami społecznymi, tworząc sieć lokalnych partnerstw na rzecz promocji czytelnictwa i integracji społecznej.

Szczegóły programowe

Osią projektu jest realizacja programu działań warsztatowych i spotkań, których podstawą będą: **inspiracje literackie** (wybrane fragmenty i cytaty literackie z tekstów publikowanych na łamach paryskiej „Kultury” w różnych okresach, autorstwa m.in. Witolda Gombrowicza, Czesława Miłosza, Gustawa Herlinga-Grudzińskiego, Jana Brzękowskiego, Kazimierza Wierzyńskiego i wielu innych – wszystkie nawiązujące do idei wolności), **inspiracje wizualne** (zaczerpnięte z trzech głównych wystaw czasowych zaproszonych artystów i artystek: „Mapa snów i śladów” (25.05–31.08.2026 r.) – prace wykonane techniką wycinanki, autorstwa Marii Kuli, „Zwielokrotnione spojrzenia” (10.09–31.10.2026 r.) – Malwina Hajduk-Kawalec oraz „Księga mieniących się opowieści” (6.11–31.12.2026 r.) – wystawa prac Ksawerego Kaliskiego, uzupełniona art-bookami artysty, stworzonymi na potrzeby wystawy) oraz **idea artbooków**. Idealnym obszarem, w którym metody pracy z tekstem spotykają się z metodami twórczej pracy z obrazem, jest książka artystyczna (artbook). Ten kierunek eksploracji podpowiada podtytuł tegorocznej edycji – „między literą a światłem”. Forma artbooka to nie tylko ukłon w stronę pogranicznego gatunku, to również metafora przenikania się idei, które docierają do nas poprzez różne zmysły. Książka artystyczna stanowi swego rodzaju mozaikę idei, emocji i światów, które powołujemy do życia poprzez akt tworzenia i interpretacji. To przestrzeń spotkania: tam, gdzie litera przestaje być tylko znakiem, a staje się przestrzenią otwartą na myśli, dialog i twórczą wolność. Wykorzystując metody pracy z artbookami spojrzymy na literackie nawiązania do kultury paryskiej w szczególny sposób. W obu przypadkach interesujące jest dla nas spojrzenie na literę i na literacką wypowiedź jako znak – czasu, osobisty ślad, element szerszej historii. Współistnieją one na równorzędnych zasadach z obrazami, tworzą kolaż, zwracają uwagę na to, co pomiędzy nimi. W ten sam sposób działa nasza pamięć – potrzebujemy stale doskonalić umiejętności rekonstruowania i kształtowania ważnych dla nas treści,

rozwijać zmysł refleksyjności, płynnego łączenia sensów. Artbooki to żywe przestrzenie, nie tylko zbiór słów i obrazów. Dzięki temu, że czytelnik staje się ich współtwórcą, stanowią otwarte pole do dyskusji.

Oferta warsztatów składa się z trzech typów działań. **Warsztaty artystyczno-literackie „Księga spotkań”** z artystami i artystkami prezentującymi swoje prace na wystawach (Maria Kula, Malwina Hajduk-Kawalec, Ksawery Kaliski) to propozycja, w której aspekt wizualny jest punktem wyjścia do pracy twórczej m.in. w technikach takich jak wycinanka, kolaż, grafika, sztuka cyfrowa. Z kolei **warsztaty literacko-artystyczne „Małe światła wyobraźni” z edukatorkami** (Irena Imańska, Jagoda Połednik, Julia Świtaj) proponują wyjście od tekstu w stronę ekspresji wizualnej i opowiadania. Ich celem jest przede wszystkim rozbudzenie kreatywności, radości twórczej i oswajanie literatury poprzez sztukę plastyczną w bezpośrednim działaniu przy użyciu różnorodnych technik, dopasowanych do wieku i specyfiki grupy. Punktem wyjścia będzie realizacja prac plastycznych w odniesieniu do wystaw, a następnie rozwijanie krótkich narracji słowno-tekstowych, odpowiadających przyjętym strategiom twórczym. W obu przypadkach (zarówno dzieci, jak i młodzież), warsztaty mają rozwinąć wyobraźnię plastyczną i muzyczną, pobudzić rozumienie opowieści poprzez kod plastyczny, dźwiękowy, niewerbalny. Innowacją w tegorocznej edycji będą elementy muzykoterapii oraz żywej muzyki improwizowanej, które zostaną wprowadzone do warsztatów, aby wzbogacić doświadczenie twórcze, pobudzić zmysły i wzmocnić ekspresję uczestników. Trzecia część oferty warsztatów to autorskie **warsztaty wyjazdowe** „Ślady światła i słowa” prowadzone przez Ewę Kokot w Miejskiej Bibliotece w Suwałkach oraz Mazowieckim Instytucie Kultury w Warszawie. Warsztaty te, będą nawiązywać do głównej idei całej edycji projektu oraz do tematyki prezentowanych wystaw. Podczas tych warsztatów uczestnicy będą mieli okazję doświadczyć literatury i sztuki jako wzajemnie przenikających się mediów, rozwijając kreatywne i refleksyjne podejście do obcowania z dziełem

artystycznym i literackim. Warsztaty będą stanowiły przestrzeń do wymiany doświadczeń między instytucjami i społecznościami lokalnymi oraz umożliwią pogłębienie wiedzy o kontekstach twórczości artystów prezentowanych na wystawach, takich jak Malwina Hajduk-Kawalec, Maria Kula i Ksawery Kaliski oraz wątków literackich zawartych w projekcie.

Efektem wszystkich warsztatów będzie **stworzenie wraz z uczestnikami artbooków**, które stanowić będą **początek Kolekcji Artbooków Domu Oświatowego Biblioteki Śląskiej w Katowicach**. Podczas tegorocznej edycji zostaną one również zaprezentowane w formie dodatkowych dwóch wystaw – **wystawy podsumowującej projekt – „Słowa i obrazy" w Galerii Intymnej** Domu Oświatowego oraz podczas **mini-wystawy w Księgarni Miejscownik w Katowicach** (partner promocyjny projektu). Pokazy w takiej formule pozwalają odbiorcom zobaczyć artbook nie tylko jako przedmiot, ale jako nośnik literatury, inspiracji i kreatywności lokalnej społeczności, tworząc kameralne, intymne doświadczenie sztuki w miejscu publicznym, które zwykle służy codziennym zakupom i spotkaniom.

Jeszcze jednym typem działań w projekcie są **wykłady literacko-filozoficzne „Światło myśli"**, prowadzone przez Aleksandrę Golecką, Małgorzatę Łukomską-Jamrozik i Juliana Strzałkowskiego, połączone z panelami dyskusyjnymi dla społeczności lokalnej (młodzież i osoby dorosłe). Celem cyklu jest stworzenie twórczej przestrzeni do rozmów i dialogu, także międzypokoleniowego, łączącej popularyzację wiedzy o literaturze, „żywą" filozofię i praktyki twórcze. Planowane są trzy spotkania z cyklu o następującej tematyce: **„W stronę światła. O kontemplacji w filozofii, literaturze i sztuce"** 25.06.2026 r. godz. 17.00 (o pojęciu „uważności" w interpretacji Simone Weil, której wybór pism został wydany w Bibliotece „Kultury" w 1958 roku, opracowany i przetłumaczony przez Czesława Miłosza), 24.09.2026 r. godz. 17.00 **„Totalitaryzmy dnia powszedniego"** (o współczesności pełnej narracji i nacisków przypominających totalitaryzm w nawiązaniu

do wybranych źródeł literacko-filozoficznych) oraz 29.10.2026 r. godz. 17.00 **„Samotność i wspólnota. Odnaleźć siebie, spotkać Innego”** (o znaczeniu wspólnoty z inspiracji korespondencją Czesława Miłosza i Thomasa Mertona oraz książką Byung-Chul Hana „Duch nadziei i inne eseje”).

Uzupełnieniem całości projektu będą **lekcje tematyczne** „Ścieżki myśli i obrazu” prowadzone przez Ewę Kokot, nawiązujące do kluczowych wątków literackich i artystycznych prezentowanych prac, tworząc przestrzeń do pogłębionej refleksji i rozmowy. Poprzez analizę dzieł sztuki wizualnej oraz kontekstów literackich uczestnicy będą rozwijać umiejętność obserwacji, interpretacji i krytycznego myślenia. Lekcje umożliwią także zrozumienie złożonych narracji oraz metafor zawartych w pracach artystów, co sprzyja integracji różnych dziedzin sztuki i literatury.

Całość projektu pod kątem literackim opiera się na wykorzystaniu zasobów bibliotecznych Biblioteki Śląskiej, w szczególności Czytelni Sztuk mieszczącej się w Domu Oświatowym. Czytelnia udostępnia księgozbiór podręczny z zakresu edukacji i animacji kulturalnej, przydatny w poszerzaniu zainteresowań związanych z kulturą i sztuką, zarówno w kontekście pracy zawodowej (m.in. pozycje metodyczne i teoretyczne z zakresu animacji), jak i swobodnego poszukiwania inspiracji (katalogi wystaw, albumy). Oprócz zbiorów Biblioteki Śląskiej znajdują się tu również wydawnictwa (katalogi, albumy, pozycje teoretyczne), przekazane przez liczne i ważne ośrodki kultury i sztuki z Polski i z zagranicy. Na ścianach Czytelni można również obejrzeć kolekcję malarstwa, użyczoną Bibliotece Śląskiej przez Galerię Sztuki Współczesnej BWA w Katowicach. W Czytelni zorganizowana jest także Strefa Dziecka i Rodzica, która oferuje przyjazną i wygodną przestrzeń dla rodziców i dzieci, umożliwiając łączenie zabawy i odpoczynku z lekturą pięknie ilustrowanych (klasycznie i nowocześnie) książek dla dzieci i młodzieży. Zbiory udostępniane są wyłącznie na miejscu po

uprzednim wpisie do księgi odwiedzin, co w kontekście planowanego działania wspiera ideę promowania czytelnictwa jako spotkania i atrakcyjnej formy spędzania czasu. W tegorocznej edycji w szczególności chcemy wyeksponować te pozycje książkowe, które związane są z tematami powiązanymi z projektem – a także publikacje o charakterze filozoficznym i artystycznym, w nawiązaniu do wątków poruszanych na zaplanowanych spotkaniach filozoficznych, warsztatach i wystawach.

Wydarzenia projektu nie byłyby możliwe dzięki Sieci współprac – jako partnerzy organizacyjni i wsparcie merytoryczne do tegorocznej edycji przyłączyły się następujące instytucje, organizacje i placówki: Polski Komitet Międzynarodowego Stowarzyszenia Wychowania przez Sztukę InSea, Polskie Towarzystwo Doradztwa Filozoficznego, Muzeum Historii Katowic – Dział Sztuki, Ośrodek „Pogranicze – sztuk, kultur, narodów", Urząd Miasta Katowice – Wydział Edukacji i Wydział Promocji, Instytut Filozofii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, Śląskie Centrum Edukacji i Rehabilitacji „Arteria", Świetlice Caritas Polska w Katowicach, Zespół Szkół nr 1 w Katowicach, Szkoła Podstawowa nr 20 z Oddziałami Integracyjnymi w Siemianowicach Śląskich, Miejskie Przedszkole nr 36 w Katowicach, Miejskie Przedszkole nr 35 w Katowicach, Zespół Szkół im. Orląt Lwowskich w Tychach – Liceum Plastyczne, Dom Pomocy Społecznej w Orzeszu, Zespół Szkół nr 1 w Katowicach, Biblioteka Publiczna w Żorach, Biblioteka Publiczna w Katowicach, Miejski Ośrodek Kultury, Sportu i Rekreacji w Chełmku, Biblioteka Publiczna im. Marii Konopnickiej w Suwałkach, Mazowiecki Instytut Kultury – Czytelnia Słów i Dźwięków ELEKTRA, Księgarnia autorska Miejscownik. Tygiel kulturalny. W projekcie wsparcie promocyjne zaoferował również szereg instytucji i organizacji: Urząd Miasta Katowice (Wydział Edukacji i Wydział Promocji), Muzeum Historii Katowic, Katowice Miasto Ogrodów – Instytucja Kultury im. Krystyny Bochenek, Biblioteka Publiczna w Katowicach, MOKSiR Chełmek, Biblioteka Publiczna im. Marii Konopnickiej

w Suwałkach, Ośrodek „Pogranicze – sztuk, kultur, narodów”, Czytelnia Słów i Dźwięków ELEKTRA w Mazowieckim Instytucie Kultury oraz Księgarnia autorska Miejscownik. Tygiel Kulturalny. Partnerami medialnymi projektu są Lustro Biblioteki oraz Dwutygodnik kulturalny „artPAPIER”.

Osoby zainteresowane projektem „Pola widzenia książki – między literą a światłem” prosimy o kontakt:
Dom Oświatowy Biblioteki Śląskiej
ul. Francuska 12, 40-015 Katowice
tel.: +48 32 25 54 321
e-mail: domoswiatowy@bs.katowice.pl

Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury – państwowego funduszu celowego.
W ramach programu Partnerstwo dla książki 2026.
